

BÁGER GUSZTÁV

Agora

Végre volt időm átnézni megboldogult anyám iratait. A szétnyitható asztal fiókjában őriztem a holmiját, a temetés óta szinte ki se nyitottam. Nem akartam elérzékenyülni. Most erőt vettem magamon és nagy levegőt. Elkezdtem kipakolni a dolgokat. Rögtön megcsapott az ódon illat. Szívdobogásom fölerősödött, a szemem sarkában gyülekezni kezdtek a felhők. Mennyire furcsa és szinte képtelenségnek hat, hogy évtizedek múlva is ugyanúgy reagálunk, mint akkor, amikor történtek a sajnálatos események. Bármennyi idő telik el, akármilyen vastag is a por, ami rárakódott az érzelmekre, elég egyetlen pillanat és újra összesűrűsödik a múlt és összerándul a gyomor. A történetekre telepedett por fölkararodik, a régi szagok és ízek kibújnak az emlékek repedésin. Mint a lárvák a burokból. Lassan fölhasználja őket az idő. Még a levegőtől is nőnek, nem kell nekik más, csak az, hogy olykor gondoljunk rájuk. Azután beleivódnak az idegdúcokba, mintha örökké ott lettek volna.

Egy juharlevél mintás, selyem párnahuzat akadt a kezembe először, gondosan összehajtogatva, és egy zseblámpa, amelyből kifolyt a ceruzaelem. Egy eltört radír és egy rozsdás körző volt a levélkötegre helyezve, amely tartalmazta édesapám és nagyapám háborúkból küldött üzeneteit. Mellette a megsárgult dagerrotípiák. Arcok, amelyekben már az én vonásaim is ott körvonalazódnak. Tényleg hasonlítok rájuk, a szemük az én szemem, lelkem az ő lelkük, a tekintetük ugyanolyan szelíd, mint általában a Báger család legtöbb tagjéé. A járomcsontjuk ráncatlan, sima, a fülük a fejükhöz lapul kecsesen. A homlokuk magas, a hajuk sűrű. Szép férfiak voltak.

Elhatároztam, elküldöm a fiamnak a leveleket. Lásna, milyen sorsok, lét-ívek voltak a kifutópályái a mi felemelkedésünknek. Annak, hogy most mindannyian a meglehetősen jó egzisztenciával rendelkezünk. Mert hiszem, hogy Isten nemzedékeken keresztül kíséri egy életfonal görbületeit, familiáris szinten értékeli és jutalmazza az ősök cselekedeteit és döntéseit. S az utódokban honorálja az elszenvéseket, a tűrést és a belenyugvó alázatot. De a méltóság, a tartás megadatik azoknak is, akik az emlékezetben élnek.

Elképzelem, ahogy a fiam kibontja a borítékot és felolvassa a feleségének a leveleket. Az enyémet és a papákét. És mind a ketten elmerengenek a nemzedékek működésén, az élet lüktető ciklikusságán, mint ahogy én is. Ezt írtam a fiamnak. *„Drága András! Szívből örülök első építészmérnöki sikereidnek, ott leszek Szegeden, az Agora felavatásán. Remélem, atyai örököknek is hamarosan elébe nézel. Mindezek alkalmából most engeddd meg, hogy továbbadjak neked három levelezőlapot, melyek a napokban akadtak kezembe, mikor megboldogult édesanyám családi iratai közt kutakodtam.”*

Ezek után beleolvasnak a mellékelt textúrákba, nem tudják letenni rögtön. Nézegetik, szilabizálják, eltűnődnek a száz éves mondatokon. *„1915 Szeptember 12-én Szívemből indítom hozzátok ezen lapom, mellyel tudassam még hála Istennek, egészséges vagyok és a jóistentől vizsont kívánok nektek, és tudatom édes megkaptam leveled és 20 darab lapod, amit köszönettel fogadtam tőled, édes. Még a csomagok nem értek ide de azt hiszem napokban megérkeznek és*

akkor fogom tudatni veled. A fiam és a téli ruha felől írsz, hogy nem lehet küldeni, tudom, édes azért ne aggódjál! Majd valamit csak szerzünk, mert pénzünk van, meg holmi is, csak elfordul valamire mindig. Most olyan újságot nem tudok. Oroszországban vagyunk de mindig esik az eső, újból. Mi lehet apámmal? Üdvözlöm mindnyájatok, csókollak bennetek, Isten veletek és velem.”

Még német nyelvű volt a hadi pecsét és piros a stempli, mintha katonák vérébe mártották volna. Elképzelem, ahogy Báger József (dédapád) deszkaágyon, viharlámpa mellett körmöli e sorokat. Belemélyeszi ceruzája hegyét az egyik pad rovátkájának vátatába, és gyalulgatni kezdi. Alig hallható reccsenéssel törik ki a grafit.

Könnyeit vérfoltos zsebkendőjével törölgeti. Az otthoni szobára, a kanapéra (ahol nagymami alszik éppen), az asztalra, a székekre, a konyhai komódra és a „kis Jóskára” (nagyapádra) gondol. Kérésére hitvese egy bécsi hadikórházban eltáncolja vele kedvenc keringőjét. A többiek irigykedve bámulják fiatal dédi mamád méltóságteljes tartását, kecses mozdulatait. Búcsúzáskor hangosan zokognak: *A mi Istenünk, a feltámadott Jézus Krisztus könyörüljön családonkon, mindörökké, Ámen! És tegye kedvessé Isten előtt a mi sorsunk a sok ima és a hit.*

Emlékszem: apai dédnagyanyám hosszú, fekete ruhában. Csörötnekről a szomszédos Magyarlakba gyakran átmegek hozzá. Tenyerében tartja apró kezeim, lehelgeti, hogy ne fázzam. Mesél. Hosszan, el-eltűnődve. Mikor a vágató lovakhoz és az összekaszabolt testekhez ér, folyton elsírja magát. Majd kis csend támad, feláll, rám néz és megkérdi: *Ugye fiam, süthetek neked egy kis tojást? Az jó lesz! Ó igen, a „Laki mama” meséi, agyonszózott rántottája, a második világháború utáni évek egyik legfőbb falusi menüje. Még ma is érzem a számban azt az ízt. Összefut a nyál a számban, ahogy rá gondolok. Pedig nem volt finom és egy idő után nagyon unalmas volt. De a megszokás mágneses vonzássá változik ebben az allegorikus önszeretben, még ma is. Ahogy sült a tojás, az illatra bejöttek a darazsak. Úgy csapkodtam le őket, apám légycsapójával, amit egy meggyfából faragott, még fiatalon, anyám szerint. Bele volt vésve a szárába, hogy: Igaz ember hitből él. A római levél szent igazsága.*

Hogy soha nem adtuk fel anyámmal a várakozást. Még ha valaki bizonyította volna is, hogy az ellenkezője igaz. Mi vártuk őket. Ha reggelente egy-egy idegen bezörgetett hozzánk eligazításért, szinte minden esetben arra a következtetésre jutottam félálomban, hogy végre, hazaérkezett valamelyik őszám. Majd kimentem és jól megnéztem magamnak az idegent, lehet, hogy apám alteregója?

A másik levél is szíven üti a fiamat, tudom. Már csak azért is, mert nagyon szereti a családi visszaemlékezéseket, tulajdonképpen a tradíciók rabja. Ezért tud megbirkózni sok, nehéz lét-béli gondokkal is, a saját bevallása szerint, mert tudja, honnan jön? Nézi a másik levelet is hosszasan és neki is megmozdul belül valami. *„Kelt: 1942 XI. hó 25. Valahol orosz földön. Szeretett Családom, anyám és bátyám! Ezen soraimat szeretettel küldöm. Egészségben találjon mindenkit levelem. Hála Istennek én egészséges vagyok, sokat gondolok rátok és nem tudok megnyugodni, hogy miért kellett elválni tőletek, tudod kedves feleségem, hogy mély szeretettel voltam és vagyok irántatok kedves feleségem és anyám. Csak vigyázzanak mindenre, különösen a kis Gusztikára, hogy egészséges maradjon a jó Isten megsejti, hogy hazamegyek már nagy legegény lesz. A magyarlaki adóügyet írd meg, hogy intézted el. Találkoztam Paár Kálmánnal Kondorfáról, szeretett feleségem én sok lapot írok, arra kérek, te is írd meg, hadd tudjam meg, hogy vagytok odahaza és mi újság? Édes anyukám, a fiamnak szép karácsonyfát csinálj hadd örüljön! Most pedig szeretett családom, kívánok kellemes karácsonyi ünnepeket és mindnyájatoknak jó*

egészséget, üdvözlöm papát és mamát, Ilonkát és a rokonokat. Most pedig zárom soraim, maradok mély szeretettel, férjed Jóska. Csókollak ezerszer Guszti pá, pá, pá, pá, szerbusz, pá, pá!”

Nagyapád, ifj. Báger József 1942 tavaszán vonul be Herénybe a szombathelyi ezredhez. Mikor családja meglátogatja, négy éves kislánya egy ágyú csövén lovagol. Hahotázik, csapkodja a térdét, mint az a gyermek, aki végre megkapta a legnagyobb játékát ahhoz, hogy „katonásdit” játszhasson, anyám elbeszélése szerint. Novemberben már az orosz lövészárkok mélyéről hozza üzenetét a tábori posta. A karácsonyfám biztosan szép volt. Csak arra emlékszem, volt egy barnás zöld színű hosszúkás doboz és benne sok-sok csokoládé a színes, fényesen zörgő konfettik között. December 6-i dátummal jött egy másik levelezőlap – a Don-kanyarból mint az később kiderült.

„Valahol orosz földön 1942. XII. 6. Kedves feleségem, fiam, idesanyám és nagybátyám, kívánom, soraim az Isten segítségével egészségben találja mindnyájukat. Szeretett feleségem! Én még egészségben vagyok az ismerősökkel együtt vagyok, a Ferivel sokat, nagyon sokat beszélgetünk az otthonról. Sajnos hogy rátok csak gondolhatok és nem lehetek a szeretett családom között. Bízunk az Istenben, hogy valamikor hazakerülünk. Kedves feleségem, a lapokat, ha megkapod, írd, hogy vagytok? El tudjátok végezni a munkát és nem ért-e bennetek valami baj és hogy mi újság odahaza? Abban a jó otthonban, itt különös újság nincs. Az időjárás télies hó van kedves feleségem és anyám csak, vigyázzanak mindenre tudom, hogy nehéz most, talán én is leszek segítségükre valaha. Remélem, ha írsz a Gusztiról, írd! Emlegeti a papáját? Aki olyan sokat játszott reggelente az ágyon. Ha rá gondolok, nagyon fáj. Lehet, hogy többet nem játszhatok veled? Kedves fiam, csak jó légy! Fogadj szót anyának és a mamának. Most pedig kívánok kellemes, jó Karácsonyi ünnepeket, legalább rám gondoljanak, mintha köztetek volnék. Ezzel zárom soraim, maradok mély szeretettel. Férjed és fia Jóska. Csókollak ezerszer, Guszti, pá, pá, pá, pá, pá, fiam!”

Több tábori levelezőlap nem jön orosz földről. 1943. január havának 12-16-i napjait írják akkor. A Don folyón -42 fokos hideg. Csonttá fagyott minden. A meglovagolt ágyú lehajló csövén jégfüggöny lóg. Azóta apám is tudja a Mennyben, hogy a drága özvegyasszonyokkal, nagyanyámmal és anyámmal éjjel-nappal cirógatjuk és ápoljuk egymást bánatunkban. Látja azt is, hogy túlélem, hisz a hetedik ikszben vagyok. S tudja, addig a drágáink siráma az édig hatott, míg el nem értem az általa és nagyapám által is megélt 26 éves kort. A múlt század hatvanas éveinek közepe volt akkor.

Emlékeink csarnokában halványulnak a freskók, de jó a képzelőerőm. Látom apámat: fát vág, kinyitja az ablakot. Eres, leburnult kéz, kis sebhely van a kézfején. A fűrész vágott bele, amikor nekem vágta a deszkát, a szánkó tetejére. Kék trikóban fut velem a ház körül, nagyokat nevetünk (te is ültél így a nyakamban, így, András.) Napba mártja Jávor Pálra emlékeztető arcát, amit annyira kerestem a tömegben, mikor elveszett. Majd megkerült és úgy ölelt át, ahogy a legkedvesebb barátok. Magához szorított és nagyon sokáig nem engedett el. Benne volt ebben az ölelésben a lét, a sors és maga az Atya Isten dicsősége is. *„Látom, mit ők nem láttak, mert kapáltak,/ öltek, öleltek, tették, ami kell./ S ők/ látják azt, az anyagba leszálltak,/ mit én nem látok, ha vallani kell./ Tudunk egymásról, mint öröm és bánat./ Enyém a múlt és övék a jelen./ Verset írunk - ők fogják ceruzámat/ s én érzem őket és emlékezem.”* Ahogy a Dunánál jutott eszébe József Attilának az idézett gondolatsor.

Képzeld el, fiam, egy ideje minden áldott nap vendégségbe jön hozzám a nagyapád. A ránk szakadó fényárban végre bevárjuk egymást. Kis túlzással, földi másai vagyunk az égi

Atyaságnak. Mi is teremtünk időket. A fantáziánk és az emlékeink egymásba fonódnak. Im-már egybeolvad négy sors ebben a virtuális kontextusban, mintha a család férfi tagjai egyetlen személyben születnének újjá. És az már egy másik, szellemi dimenzió, ahol a háború ki van tiltva és a kegyetlen elmúlás ismeretlen.

Így, a te 27. évvedet már nem kísérte a család fátuma, a ránk települt sűrű köd. Lelki terhe-inktől megszabadított a történelem. De a lélek nem nyugszik a földben. Továbbszövi az ese-ményeket.

Évek, évszázadok. Nem csak szavak. Épp csak leírod őket, már mozgósítod is az idő szer-ves, kompakt tömlőit. Mert visszagondolsz a múltra, elindul a fejedben egy kép, kivetíti az emlékezet a kockákat. Artikulálódik az artisztikum, a formát nyert képzelet. Beivódik egy agyi cellába, sejtbe és pulzál a rostok között. Létrehozza a vegyértékeit, a szálakat, amin to-vább futhatsz, mint egy hosszútávfutó. A világháborúból hazatér apád és nagyapád és ott ülnek a verandán, Csörötneken, ahol a diófán száradnak a nagymama dunna huzatai. Majd előkerül a napló, amit nagyapám írt, felolvassa apámnak. Amikor futott, a háta mögött egy gránát robbant fel. Felszakította a hátán a zubbonyt és a haját is megnyírta. Kicsit a fejbőrét is megpörkölte, de a fej tovább gondolkodott, a test élte a maga életét menekülés közben. Majd bekötözték a fejét, bevarrták a zubbonyát és hálát adott a jó Istennek, hogy él. Akkor került egy nyugodt kórházi ellátásba. Talán. A nagyapád meg, úgy képzelem, meg is szökhe-tett volna. Nagyon bátor, határozott jellem volt. Összebeszélte volna a hadtápos főtörzsőrmes-terrel, hogy vigye magával, amikor áruért küldik a faluba. És sikerült volna minden, amit ki-tervelt. Rendkívül erős természetként akarta, amit kigondolt.

Ezekről beszélgetnek és isszák a bort, a vöröset. Én meg hallgatom őket. Majd jön egy új nap, egy új évtized és egy új elbeszélés, amiben én leszek majd a hadtápos tiszthelyettes. És megszöktetem mindkét felmenőmet.